

Micul ecran și scena mare

Nu există o literatură TV, nu există o pictură TV, dar există un teatru (ca și un film) al televiziunii și acest fapt nu poate scăpa atenției celor care studiază sau participă la fenomenul teatral. Dacă piesa, la fel ca și poezia, își începe existența socială atunci când este tipărită, adică destinul ei depinde de mijlocul fundamental al civilizației Gutenberg (adică a tiparului), spectacolul se află oarecum dincoace de tipar (în ordine cronologică, cel puțin) și ceea ce a așteptat el pentru multiplicarea sa, nu a fost litera mobilă și tehnica pe care se bazează imprimarea pe hîrtie.

O ediție Shakespeare, cu splendide gravuri inspirate din spectacole, rămîne, în primul rînd, text pentru reprezentațiile viitoare și abia după aceea și un martor (discutabil totuși) al felului în care a fost jucată una sau alta dintre piesele sale. Tiparul este un instrument de *tezaurizare*, în primul rînd. Multiplicarea prin tipar nu determină o zi și o oră la care toți cei alfabetizați începeau lectura cărții, cu excepția bisericii poate, unde domină însă nu o regulă de interes cultural, ci alta de dogmă, de care ne putem aminti de ori cîte ori lucrurile îmbracă aceeași aparență.

Televiziunea (după ce radioul făcuse, calitativ, aceeași operație) multiplică, ea face dintr-o imagine care ar fi accesibilă unui număr limitat de privitori, infinit de multe imagini identice, luînd ca plată pentru aceasta, transformarea a ceea ce este *vîu și nemîlocit*, în *iluzia viului* și în *imaginea mijlocită* pe care ne-o dă. Ea este democratică, nu determină, adică, inegalități (ca cele dintre Jojă și stal), dar este și autocrată, întrucît nu admite decît fluxul unilateral, de la emițător la receptoare.

Poetul, în raport cu tiparul, este liber. Dramaturgul, după ce a cunoscut constrîn-

gerile scenei, cunoaște acum și constrîngerile tehnice ale studioului TV. Unii nu văd decît libertățile genului, adică tot ce ține de tehnica, uneori atît de impresionantă, a captării imaginilor. Dar, fiecare libertate în plan tehnic ridică imediat în cale *constrîngerea de semnificație*. Căci, prim-planul, planul detaliu al ochilor cuiva, supraîmpresiunea, travelingul și cîte altele lipsite de semnificație, executate adică artificial, calofil, se consumă ca *noutăți tehnice* și ne interesează în egală măsură cu un dispozitiv de reglare a temperaturii sau umidității camerei, cu aparatul de bord al unei rachete sau cu un nou automobil.

Constrîngerea de acest fel pe care libertatea tehnică o presupune, se reflectă în dramaturgie. Televiziunea joacă, fără a avea complexe, și pe Eschil, și pe Shakespeare, pe Racine, joacă pe clasici și pe moderni, transmite spectacole din săli, transmite spectacole filmate (sau imprimate prin mijloacele ei specifice), propune deci teatru de toate felurile, manifestîndu-se, în primul rînd, ca un *mijloc de comunicație în masă*. Această funcție, firește fundamentală, o obligă enorm, întrucît televiziunea este condiționată în chip nemîlocit de ceea ce se numește comanda socială. Ea nu se adresează *diferențiat* publicului, adică nu poate să ofere unor spectatori experimente, altora divertisment; chiar în condițiile funcționării pe mai multe canale simultan, ea oferă *posibilități*, dar nu este *selectivă*.

Așadar cînd ecranul ei e concesionat teatralui, virtual toți telespectatorii sînt invitați la reprezentație, toți pot beneficia de ea. Ce răspundere enormă revine celui care decide asupra spectacolului transmis, e inutil să mai spunem. Ei bine, tocmai pentru că lucrurile stau așa, pentru că teatru televiziunii (după cel al radioului — sub raport numeric — și

asta oricît ar părea de paradoxal!) este un teatru *național*, el trebuie să fie și foarte semnificativ. Nu înțelegem prin aceasta că premierele sale trebuie să fie cele mai bune ale stagiunii prin comparație cu ceea ce se joacă pe scenele teatrelor obișnuite. Nu! Și asta pentru că scopul teatrului TV nu este acela de a face concurență celorlalte, ci de a fi, *alături de ele, și în felul său propriu*, un teatru de mare interes public și de reală forță educativă (în sensul cel mai larg și cel mai nobil al cuvîntului).

Dacă teatrul de pe scenă se mută pur și simplu în fața camerelor de luat vederi, nu numai calitățile, dar și defectele sale se vor transmite mărit, în detaliu, pe ecranele noastre. Articulația dramatică, dictată de specificul spectacolului de sală, convențională adică, se va arăta și ea așa cum este. Și tot la fel, actorii unui tip de joc și de raport cu publicul, vor fi obligați să supraliciteze, în loc să caute ceea ce e nou și unic în mijlocul de multiplicare prin intermediul căruia își largesc aria prezenței. Sînt, toate acestea, încă o pledoarie pentru un teatru *specific* al televiziunii. Probabil însă că nu asemenea pledoarii vor schimba lucrurile sau le vor da direcția necesară.

Ca nou teatru, ca alt teatru (și poate că numele de împrumut ascunde și el inerția de care vorbim), și acesta al televiziunii începe de la dramaturgie. Ușor de spus că Shakespeare a fost cel mai cinematografic dramaturg. Prin extensie: cel mai telegenic. Dar continuînd astfel, se acceptă ideea că între piesa, așa cum a fost concepută și spectacolul TV trebuie să se afle intermediarul numit *scenarist*. Uneori, numele său a fost onorat pe ecranele televizoarelor noastre într-un mod fericit. Alteori... A scrie pentru televiziune este echivalent cu a ac-

cepta statutul ei propriu. Autorul pentru televiziune nu poate fi mai puțin talentat; dar el trebuie să fie în *cunoștință de cauză* asupra mijloacelor de care dispune aceasta. Ca și scenaristul de film, el trebuie să aibă conștiința unui anume sacrificiu, anume o piesă de TV nu este în același timp un virtual text de carte. Multiplicarea de un tip, (adică pentru multispectatori), foarte *generoasă*, este incompatibilă cu cealaltă (aceea specifică tiparului). Citiți textele scenariilor marilor capodopere cinematografice. Mă îndoiesc de faptul că vor reprezenta — există și cîteva excepții — o lectură pasionantă, plăcută. Citiți piesele anume scrise pentru televiziune de cîteva dintre autorii ce i s-au dedicat. Veți avea aceeași senzație. Calitatea lor nu trebuie însă judecată din perspectiva aceluia tip de civilizație pe care o neagă.

Sînt, și vor fi multă vreme încă, actuale și experiențele la mijloc de drum. Nu există o literatură TV spunea, dar serialul *telepovestește* cărți și, dacă n-am fi ipocriți, am recunoaște că între mijloacele serialului și cele ale digest-urilor, adică ale cărților în rezumat, nu e totuși o diferență de principiu. Serialul e util, ca și retransmisia de teatru-teatru, întrucît face cunoscut, stîrnește interes, cultivă. Dar, de la limita de la care digest-ul omora cartea, adică făcea din cititorul grăbit un erudit fals și-l îndepărta definitiv de marile (și necesarele!) lecturi, serialul poate face același lucru (și-l și face, ca și filmul inspirat de marea literatură), iar teatrul TV și mai rău, golind sala reprezentației vii, întrucît în fața ecranului nu mai trebuie să te afli îmbrăcat anume, poți sta în papuci și poți bea bere, în vreme ce unul, cu ochii dilatați caraghios și cu o perucă prost pusă, se întreabă: „A fi sau a nu fi“?

Cred că adevăratul și marele teatru TV educă în spiritul nevoii de teatru propriu-zis. Mă gîndesc chiar că un teatru TV dezvoltat, ca un teatru specific, inimitabil, se justifică tocmai prin sădile pline pe care le prilejuieste teatrului din al cărui trup s-a desprins, și a cărui perenitate o probează în felul său.

